

BIOGRÁFIA LISZNYAI KÁLMÁNROL

Szilágyi Mártonnak az Irodalomtörténeti füzetek sorozatában megjelent új könyve az irodalomtörténet-írás hagyományos, de népszerűségét mindmáig megőrző műfajához kapcsolódik: biográfia. A történelem és a kultúra nagy alakjainak élete mindig is vonzotta kíváncsiságunkat, nemcsak, mert nagy emberek voltak, de még inkább, mert az életutak mögött bepillantást nyerünk a kor viszonyaiba, a hajdani emberek életébe, gondolkodásába. Lisznyai Kálmán azonban nem tartozik azok közé a költők közé, akiket az irodalomtörténet és az irodalmi köztudat a legnagyobbak között emleget. Nógrád termékeny, a XIX. században ünnepezt költője ma inkább a kánon kívül van, mintsem a kánon peremén.

Az olvasónak, aki a monográfiát kinyitva újrafelfedezést, átértékelést vár, csalódnia kell. Szilágyi Márton nem tekinti céljának, hogy revideálja a XIX. század irodalmi kánonját, helyt adván benne a Lisznyai-életműnek. Sőt, a könyvben csupán néhány oldalon foglalkozik a költő műveinek esztétikai értékelésével. Lisznyai Kálmán nem életműve immanens értékei révén, nem is élete különös eseménygazdagsága által válik kismonográfia tárgyává, hanem a pályájából levonható „társadalomtörténeti tanulságok” okán. Mint a tanulmány alcíme jelzi, olyan esettanulmány ez az életrajz, amely az egyéni életút tanulságain túlmutatva a XIX. századi társadalmi viszonyokra, a művészek és közönségük ízlését formáló tényezőkre enged következtetni.

Szilágyi Márton Lisznyai-könyve, mely az életrajz nagymúltú hagyományához kapcsolódik, sok szempontból igazi újdonság. Mindenekelőtt módszertani célkitűzése révén. A szerző arra tesz kísérletet, hogy a történettudományban az utóbbi időben tért hódító mikrotörténet-kutatás és -írás metodikáját kamatoztassa mint irodalomtörténész. Az irodalomtörténet és történetírás határmezsgyéjén elhelyezhető tanulmány célja többek között éppen annak bemutatása, milyen haszonnal járhat az irodalomtörténet-írás szempontjából ez a nézőpont. A kísérletet Szilágyi a filológia hagyományos eszköztárára építi: könyve a források alapos feltárásán, azok minden részletre tekintettel levő feldolgozásán alapul. A szerző anyag- és forrásismerete alaposságával, a források megfontolt, az adatok relevanciáját gondosan mérlegelő módszerével imponáns tudásról tesz tanúbizonyságot. A Lisznyai életével kapcsolatos eddigi publikációkon túl újabb kéziratári, levéltári forrásokat is bevon az elemzésbe,

a kortársi beszámolókon, emlékezéseken túl a napisajtót is tanúságul hívja a vizsgálódások során. Mindezeket a szerző úgy fűzi össze, hogy végül „a társadalmi feltételrendszerre reagáló egyéni mentalitás dimenziói bontakozzanak ki”.

Az első fejezetek a családi hátteret, a székely eredetű Nógrád megyei köznemesi család társadalmi beágyazottságát, valamint Lisznyai iskoláztatását, ifjúkorát, hivatali pályakezdését vázolják fel. Az életút e szakasza tipikusnak tűnik, olyan köznemesi pályakezdésnek, melynek következő stációit a megyei közéletben betöltött különböző feladatok alkothatják. A jogi végzettséget szerzett Lisznyai ugyan megindult ezen az úton, de végül nem ezt a modellt, a megyei karriert követte, hanem az önálló művész életformájának megvalósítása felé törekedett. Már az 1840-es években megismerkedett a művészetekkel, az irodalmárok világával, a pesti művész társadalom több tagjával baráti viszonyt alakított ki. A hagyományos megyei pályafutás és az irodalom felé való kacsintgatás kettőssége jellemzi ezt az életszakaszát. Lisznyai irodalmi pályája a szabadságharc után, az 1850-es években ívelt fel. Ekkor már az autonóm művészet kialakítására törekedett, pusztán verseiből és szerkesztői munkájából próbált megélni. E fejezetek egyik fontos tanulsága Szilágyi szerint éppen az, hogy a családtörténet részletgazdagon és plasztikusan megrajzolt háttere mögött mutatkozik meg igazán, Lisznyai maga választotta életpályája milyen mértékben volt szakítás e hagyománnyal, a hagyomány kínálta szereppel.

Tanulságosak azok a fejezetek, amelyek Lisznyai politikai szerepvállalását és kortársak általi megítélését tematizálják: különösen a Ferenc József-epizód érdekes. Mint ismeretes, a forradalmár múltú Lisznyai 1857-ben, Ferenc József magyarországi látogatásakor üdvözlő verset írt a császárhoz. A történet rekonstrukcióján túl Szilágyi azt is megmutatja, hogyan volt lehetséges, hogy a kortársak ezt a szerepvállalást elfogadták – ezzel nem csak az irodalomtörténet-írás sablonos ítéleteit korrigálja, de a kor mentalitásának fontos összetevőit is láthatóvá teszi.

A Palóc dalok mint ideologikum és mint költészet című fejezet jól mutatja, hogy különböző diskurzusok ismerete milyen nagy mértékben előfeltétele egy verseskötet megértésének, ha a megértést egy kommunikációs helyzet megismerésének tekintjük, melyet társadalmi, ideológiai és esztétikai keretek határoznak meg. „Az 1851-ben megjelent *Palóc dalok* című verseskötetének előszavában Lisznyai személyes kötődéseivel magyarázta a témaválasztást: »S még pedig azért Palóc, mert e legeredetibb magyarfaj között töltöttem el a játékos gyermekkorot, s sühederkoromban résztvettem ünnepeikben, játékaikban, toraikban, szüreteik – s temetéseiken.« Mindezt aligha lehet kétségbe vonni – annál is inkább, mert több visszaemlékezés is egybehangzóan beszámol arról, hogy Lisznyai erős tájszólásban beszélt,

s ez gyakran okozott humoros pillanatokot. Mindazonáltal a palócság legeredetibb magyar fajnak nevezésével Lisznyai csupán bekapcsolódott egy sajátos eszmetörténeti folyamatba.” Ezt – a könyvben részletesen bemutatott – eszmetörténeti folyamatot a XIX. században kibontakozó történeti gondolkodás, az őstörténeti és nyelvtörténeti elméletek alkotják. Az életrajz perspektívája itt a korabeli tudományos diskurzusok alkotta háttérrel egészül ki, amely háttér ismeretében világossá válik, hogy Lisznyai „egy igen csak megterhelt ideologémához nyúlt hozzá, amikor verseit *palóc* dalokként adta ki. Ez a fejezet érdekes poétikai meglátásokat is tartalmaz. Habár nem ezek a megfigyelések alkotják a könyv gerincét, a szerző e téren is mond újdonságot. Cáfolja például azt a nézetet, hogy Lisznyai Petőfi-epigon, mint azt az irodalomtörténet állítja. Az első két kötet, a *Tavaszi dalok* és a *Palóc dalok* tanulságait összegezve arra a következtetésre jut, hogy „ez a líra az epigonizmus vagy a Petőfi-utánzás terminusaival nem írható le kielégítően, másrészt pedig a tájköltészet fogalma is tévesen orientál, ha ezt a jelenséget az 1850-es évek magyar irodalma újdonságának véljük, követvén a recens kritika intencióit. Lisznyai költészete ugyanis az 1840-es években kiformálódó irodalmi népiesség egyik lehetőségét képviseli markánsan és önmagában rendkívül következetesen.” Izgalmasak a versek szerelem-koncepciójára vonatkozó finom megfigyelések is. A bemutatott dokumentumok meggyőzően bizonyítják, hogy a verseskötet erotikus utalásai a korban normasértőnek minősültek. A szerző a recepció olykor egymásnak is ellentmondó tényeit gondosan mérlegelve alakítja ki álláspontját, mely szerint a kötet népszerűségének egyik fő forrása éppen ez a pajkos szerelem-koncepció lehetett.

Kultúrtörténeti szempontból is érdekes fejezete a könyvnek a dalidókról szóló. A könyv a műsorlapokból és korabeli beszámolókból kihámozható információkat felhasználva nemcsak feleleveníti ezt a maga korában igen népszerű, mára jobbára feledésbe ment szórakoztatóipari formát, de az adatok körültekintő elemzésével ideológiai kontextusukat és az anyagi vonatkozásokat is megvilágítja.

Úttörő munkáról van szó, melynek jelentősége a kérdésirány újszerűsége révén túlmutat a könyvben megfogalmazott konkrét eredményeken. Mint a szerző is felhívja rá a figyelmet, a kutatási irány további irodalmi tárgyú mikrotörténeti életrajzok megírásával hozhatja meg igazi gyümölcseit. A jövő kutatásaira vár többek között annak a – e könyv által megnyitott – perspektívának a végiggondolása is, mely szerint „az interpretációban felépülő társadalomtörténeti, kulturális antropológiai feltételrendszer keretet adhat egyéb életművek értelmezéséhez: például Lisznyainak a nyilvánossághoz való viszonya magyarázhatja Petőfi gesztusait, vagy éppen Lisznyai kötetkompozícióinak és az egyes versekben tetten érhető metaforaalkotásának a

végiggondolása más fényben tüntetheti föl nemcsak Tompa, hanem pl. Petőfi vagy Arany lírai verseinek szimbolizációs mechanizmusait is.”

A Lisznyai-életrajz mind az irodalomtörténettel és a társadalomtörténettel foglalkozók számára továbbgondolásra ösztönző könyv. De a kor iránt érdeklődő nem szakemberek is haszonnal forgathatják a könyvet, melyben egy családtörténet követése során lepereg szemünk előtt a XIX. század derekának eseményei, de nem annyira a nagybetűs Történelem, hanem ennek színpalái mögé nézve az emberi léptékkal írt és szemlélt történelem.

(Szilágyi Márton: Lisznyai Kálmán. Egy 19. századi írói életpálya társadalomtörténeti tanulságai. *Argumentum Kiadó, Budapest, 2001.*)

[2002]

Csongrády Béla

JOBÁGY KÁROLY: SZENTENDREI BÚCSÚ

Az előítélet rossz tanácsadó – a művészetben pedig többszörösen az. Hisz már az alkotás is (de különösen az ítékezés) jórészt szubjektív indítékokból, a szimpátia vagy az ellenérzés nehezen magyarázható mozzanataiból építkezik. Az „előre megfontolt szándék” így csírájában akadályozza meg a tárgyilagos értékítéletet, végképp kiszorítja az objektivitás lehetőségét.

Mindez mentegetőzés. Annak előrebecsátása, hogy tudatosan teremtem és vállalom az elfogultság látszatát: Jobbágy Károly új kötetét nem tudom szenvtelenül, leplezetlen izgalom nélkül kézbe venni. A személyes kapcsolatokon még csak úrrá lehetne a józan megfontolás, de annak tudata, hogy Jobbágy Károly – hat kötettel s a „mesterségbeli tudást” igencsak feltételező két JózsefAttila-díjjal a tarsolyában – méltánytalanul sokat (nyolc évet) várt, hogy ismét megjelenhessen, ez eleve lágyabbra, együttérzőbbre hangszereli mondandómat, valamelyest magyarázza s elfogadtatja a Jobbágy-versek megkeseredett, kedvszegett hangvételét.

Azt is tudom, hogy az elismerés megléte vagy hiánya – különösen a megjelenés gyakorisága – önmagában nem minősíti, nem rangsorolja a

szerzőt, Jobbágy esetében azonban e jelzéseknek katartikus értelmük teremődött; témává, tartalomká módosultak. „Kellek-e én ennek a kornak? / kérdem, s rímeim haldokolnak” – írja a *Régen a vers* befejező soraiként, s e kérdés nemcsak visszhangzik: az egész köteten át, válaszra is kényszerít mindenkit, akihez eljut, aki felelősséggel gondolkodik a magyar költészet hogyléte, sorsa felől. Mert lehet egyeseknek könnyedén megmosolyogni a „csupa seb” költőt, legyinteni, hogy „túlérzékeny”, „nem evilágra való” lelki alkat dolgában, és kö: szerűtlen, ami a versit illeti. De nem tud egykönnyen megnyugodni az, aki ismeri Jobbágy pályaképét, s tudja, hogy negyedszázada – *Élet s halál között* – így fogalmazott: „Lobogj a messziségbe / Dalolj! Szerress! / Mert élni, csak lánggal égve / szép s érdemes”–; és még másfél évtized sem telt el azóta, hogy ezt írta: „ha a körmöm tövig kopik le, / akkor is kikapaszodom, / ha rám is csap kényesek ökle, / akkor is fújom, dalolom”. Ritkán igényel, és soha nem érdemel publicitást a lélek fájdalma, ha csak a privát szférát feszíti, de közüggé válik – azzá kell legyen –, ha éppen a közösség szolgálatában szerzett sebre jajdul, mint Jobbágy költészete. Nem közömbös tehát, hogy a régebben „csupa láng, csupa lobogás” költő miatt, hogyan lett mára „riadt, lőtt szárnyú madár”.

„Közéleti költő” – így summázta a sikerek csúcsán Jobbágy karakterét (s kicsit rangját is) – a „szakma” és a közönség egybehangzó véleménye. „Mély, spontán érzelmi demokratizmus sugárzik verseiből: az együttérzés, a segíteni akarás melege és embersége. Tudatosan a világosságot, az érthetőséget tűz ki célul maga elé, s igyekszik kapcsolatban maradni a népelet problémáival, a tömegek tapasztalat- és élménykincsével” – írta 1966-ban válogatott verseinek ajánló szöveg. S Jobbágy szándékai azóta mit sem változtak. A fogadtatás lett egyre fanyalgóbb, az irodalmi közélet, a kritika unta meg, mondván: a mindennapiság sekélyes témái uralják költészetét, nem gondolkodik intellektuálisan, nem újít elég bátran, megkopott mondandója, formaérzéke. A következetesség erénye fordult ez esetben a visszájára: Jobbágy nem tudott – nem is akart – másról és másként szólni, s ez lett – kibontakozásának objektíve is gátja, de még inkább – megítélésének, elismerésének zsákutcája.

Ez hát a megkeseredés forrásvidéke, innen ered nem ritkán cinikus hangja: „Én azt hittem, / az értelmes beszéd / jelenti a költészet lényegét, / ...De itt egy új nyelv új törvénye szól / a versformájú zűr soraiból” ; ezért ritkult meg alkotókedve, lazultak meg kapcsolatai. S hogy az ő reflexiója – „mártírsága”, „remetesége” – éppoly túlzás, mint ahogyan „leírni” is felettébb korai költészetét, azt új kötetének néhány nagyon szép verse igazolja egyértelműen.

Azok, melyekben kilép az „önsajnálató” bűvös körből, nekirugaszkodik felszabadítani eredendő önmagát, s rátalál valós értékeire. Mindenekelőtt a Vujicsics Tihamér emlékére írott *Szenetndrei búcsú* – a kötet címadó verse –

példázza művességét, nyelvi kultúráját. Megkapó a *Bel canto* című szerelmes vers, s *Az ősz csodái* ciklus, melyben – ha vissza is cseng a rezignált hangulat – a „bóklászó gyönyörűség” hangja dominál. Ide sorolhatnák az utazások, a „messze tájak” élményéből, üzenetéből fogant versek is, melyek közül a *Föld-dajkáló* nemcsak poétikai értéki miatt emelhető ki, hanem azért is, mert költői bravúr, ahogy a – legtágabb – közönség szolgálatának további szándékát megfogalmazza: „Lesnek a tág ablakszemek... / És hogy ne érje rontás... bomba / a földet / Nézd csak! Hogy remeg! / elbűjtatom a kabátomban.”

És túl a szimpátián (melyet patriótákban kelthet az *Újarcú, szelíd szülőföld* című, Balassagyarmatról szóló vers) objektívebb mércével is való értéket jelez egy-egy részlet – például *Mindenszentek 1928.* érzelmi fűtöttsége, nyelvi leleménye. Ebben a versben is jelen van a (kicsit misztifikált) ötvenvalahány esztendő, a fehéredő szakáll, az öregedés nyomasztó tudata, amely csak a jelzett pszichés állapot kísérőjelenségeként fogadható el hiteles gondként; és mégis: a kötetzáró *Hónapok... élet...* című vers éppen az idő múlásának találó megjelenítésével lesz általános érvényű, igaz mondandójú.

„Hát én befogom pörös számat, / nem teszek panaszt senkinek” – írja Jobbágy 1972 című versében, József Attilára utalva. „Egy kis pihenés kéne még, ... / s kis biztatás, hogy érdemes volt, / ha nem is vittem semmire” – fejezi be ugyanezt a verset. S mit mondhat az olvasó? Nemcsak, hogy érdemes volt, még érdemes is visszafordítani az eredetire József Attila sorait, hisz sokan várják – várjuk – még, hogy Jobbágy Károly –, ha a hatvanhoz közeledve, éretten, megfontoltabban is, de – újra vallja: „Én nem fogom be pörös számat. / A tudásnak teszek panaszt...” A magyar költészet gazdagszik általa.

(Jobbágy Károly: Szentendrei búcsú. Szépirodalmi, Budapest, 1978.)

[1979]

SZÁMUNK SZERZŐI:

Hubay Miklós író, Budapest, Sötér István író, irodalomtörténész, Bp. (1913–1988), Kerényi Ferenc irodalomtörténész, Bp., Szabó József ev. püspök, Madách kutató (1902-1986), Kovács Anna irodalomtörténész, múzeumigazgató, Salgótarján, Kovács Sándor Iván egyetemi tanár, Budapest, Fried István egyetemi tanár, Szeged, Kojnok Nándor irodalmár, könyvtárigazgató, a Palócföld szerkesztője, Salgótarján (1935–2000), Praznovszky Mihály irodalomtörténész, könyvtárigazgató, Salgótarján–Nemesvámos, Tandori Dezső költő, Budapest, Krúdy Zsuzsa irodalomtörténész, Budapest, (1919–1992), Szabó Károly irodalomtörténész, költő, tanár, Balassagyarmat, Kabdebó Lóránt irodalomtörténész, egyetemi tanár, Miskolc, Farkas László szerkesztő, kritikus, Budapest, Szepesi József költő, Salgótarján (1948–2001) Nagy Pál író, szerkesztő, Salgótarján–Párizs, Horváth István történész, ny. múzeumigazgató, a Palócföldnek egyidőben főszerkesztője, Salgótarján, Nyéki Lajos költő, egyetemi tanár, Balassagyarmat–Párizs, Mezey Katalin költő, Budapest., Laczházi Gyula irodalomtörténész, Budapest, Csongrády Béla újságíró, kritikus, Salgótarján

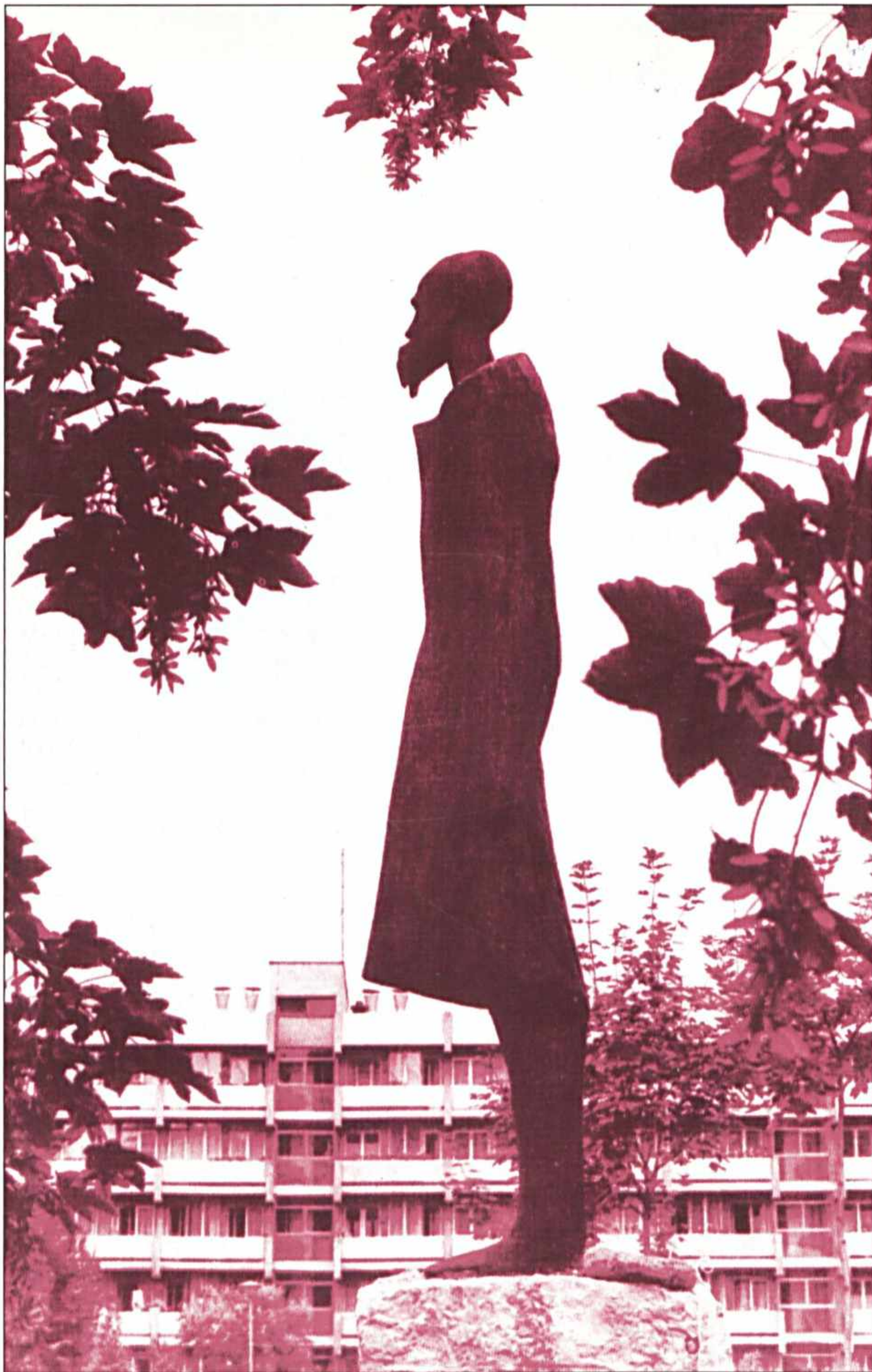
Sidló Ferenc Madách-szobra Balassagyarmaton

A SZERKESZTŐ MEGJEGYZÉSE

A *Palócföld* öt évtizedének számos értékét tudjuk felmutatni, bármelyik rovatát nézzük is. Összeállításunk válogatás az ún. *Hagyomány* rovatból, annak is elsősorban az irodalomtörténeti vonatkozású írásaiból. Hogy ez a rovat milyen jeles volt a szerzőket és a témákat illetően, annak bizonyításul elég rápillantani a borító belső oldalára, az ott olvasható közel sem teljes felsorolásra. Ebben az ünnepi könyvheti különszámban a Nógrádhoz köthető klasszikusokat idézzük meg Balassától kezdve Jobbágy Károlyig egy nagyon szűk válogatásban. S persze mindenekelőtt Madách Imre életművét, hiszen nyilvánvaló, a *Palócföld* a maga lehetőségeivel meghatározó szerepet töltött be a Madách-kultusz folyamatos életben tartásáért.

A különszámban szereplő fotók a szécsényi születésű Ács Irén fotóművész munkái. Megjelentek: *Palóccország* (Corvina, 1984); *Nógrádi képek* (Salgótarján, 1985)

1984: Radó György: A Tragédia svájci színpadokon, Mezei Katalin: Ferenczy Teréz minden verseiről, Szabó Károly: Egy századvégi Don Quijote: Komjáthy Jenő, Praznovszky Mihály: Az ismeretlen Madáchról, egy könyv ürügyén, T. Pataki László és Radó György: András László Madách könyvéről, Kerényi Ferenc: Noteszlapok-évforduló után, Réti Zoltán: Váci Mihály-levelek, 1985: Simonffy András: Gerelyes Endréről, Praznovszky Mihály: Ki szereti Mikszáthot?, Csűrös Miklós: Egy elfelejtett Mikszáth levél, Mészáros György: Utolsó beszélgetés Balázs Jánossal, R. Várkonyi Ágnes. II. Rákóczi Ferenc emlékezete, 1986: Kerényi Ferenc–Praznovszky Mihály: Az utolsó nógrádi nagyasszony, Krúdy Zsuzsa: Ősi fészkünk Nógrádban volt, 1987: Szombathy Viktor: Mixát, Mikszádt, Mikszáth, 1988: Taxner-Tóth Ernő: A Mózes-dráma a hatvanas évek színpadán, Nyéki Lajos: Madách és Victor Considerant, Beke Mihály András: A tragédia vége: a komédia kezdete, Staud Géza: Paulay Ede, 1989: Kerényi Ferenc: Szemközt Madách Imre szövegével, 1990: Dobai Péter: Madách magányos lírája, Szabó András: Idill Nedecen, Seres Péter: Madách „Szép új világa”, Nagy Ervinné: Görgey álma, Nyéki Lajos: Réti Zoltán akvarelljei Madách Mózeséről, 1991: Kovács Sándor Iván: Arany nem alhatik, Praznovszky Mihály: Madách vendéget vár, Andor Csaba: Madách látása és látomása, Merényi László: Terray Károly nógrádi évei, Bozó Gyula: Epizódok Gerelyes Endre életéből, T. Pataki László: Madáchné sírjánál, 1992: Jókai Anna: Madách szava, Kovács Sándor Iván: Alkalmi gondolatok Madáchról Csesztvén – a manak, Urbán László: Szemere és Madách, Radó György: Az ember tragédiája és a Faust, Csűrös Miklós: A purgatórium lángjai közt, Fürstner Gabriella: Németh Antal Tragédia rendezései, Tóth László: Fedetlen fővel és levetett saruval, Praznovszky Mihály: Mikszáth Kálmán esete a tanügyi bácsikkal, Torma András: Fekete folt Mikszáth realizmusán, Mikszáth breviárium, Tarjányi Eszter: Madách Aladár és a magyarországi spiritizmus, Andor Csaba: Ki volt Madách utolsó gyermeke?, Nagy Ervinné: Gondolatok egy Madách karikatúráról, T. Pataki László: Véd/vádirat, Andor Csaba: Ki kiesoda Madách rajzain?, Kovács Anna: Madách és külön barátai, Kabdebó Lőránt: Madách és Szabó Lőrinc, Praznovszky Mihály: Az én Tragédiám!, 1993: Mezey Katalin: A világ piacán, Praznovszky Mihály: Madách, a Tragédia és a kortársak 1861–1864, Andor Csaba: Madách Imre levele Fenyő Nándornak, Andor Csaba: Kiket bujtatott Madách Imre, Zólyomi József: Tanúvallomások Rákóczy Jánosról, Praznovszky Mihály: Sonate Theresia, Galesik Zsolt: Ferenczy Teréz kiadatlan költeménye, 1994: Ricard Salvat: Hódolat Madáchnak, Tóth Éva: Az ember tragédiája, Benes Istvánné: Madách Imre személyiségéről, Tarjányi Eszter: Madách Imre három orvosa, Kozma Dezső: Madách értelmezések Erdélyben, Praznovszky Mihály: Mikszáth erdélyi képviselő lesz, Kozma Dezső: Madách a kolozsvári színpadokon, Balassi Bálint-émlékszáma, 1995: Andor Csaba: Radó György emlékezete, Iain MacLeod: Miért fordítottam, ahogy fordítottam, Fenyő István: Madách és a centralisták, Krizsán László: Allegória és aktualitás, Mészöly Dezső: Emlékszócpapírra téve, Tarjányi Eszter: Madách, évről évre, Andor Csaba: Újabb Madách-dokumentumok, Praznovszky Mihály: Leblancné dr. Kelemen Mária emlékére, Praznovszky Mihály: Egy literátor család őse: Kármán András, Biró Ferenc: Kármán József Urániájának programírsairól, Penke Olga: Az Uránia Raynal fordításai, Szilágyi Márton: Kármán József: ami tudható és ami nem, Fried István: A (túl)érzékeny posztmodern, 1996: Gálfalvi Zsolt: Az utolsó mondat, Fehér Katalin: Teleki László emlékezete, P. Szabó Ernő: Istenek a Palóc Olimposzon, 1997: Mikszáth Kálmán emlékszáma, 1998: Madách Imre emlékszáma, 1999: Nagy Pál: Az ember tragédiája – modern világirodalmi művek forrása, 2000: Laczkó Pál: Kojnok Nándorról, Gréczi-Zsoldos Enikő: Szabó István XIX. századi kazári plébános nyelvészeti tevékenysége, Galcsik Zsolt: Hattyúdallal, 2001: Nyéki Lajos: A Tragédia-Párizsból nézve, Kovács Sándor Iván: Balassa Bálint, Kovács Sándor Iván: Rimay János, Kovács Sándor Iván: Rimay rímcsipkéi, Bozó Gyula: Gondolatok Szepesi József halálakor, 2002: Laczházi Gyula: Biográfia Lisznyay Kálmánról, Szigethy Gábor: A Tragédia kálváriája, Kerényi Ferenc: Lukács Margit emlékére, Kállai Henrik: Balázs János, 2003: Csongrády Béla: Új Madách kötetekről, Schéda Mária: Madách Imre: Egy menyasszony sírján, T. Pataki László: Esze Tamás, Kovalcsik András: dr. Szabó József emlékezete, Rózsafalvi Zsuzsanna: Mikszáth Kálmán esete a magyar regényírókkal, Rákóczi különszám, 2004: Hajdu Péter: A jó palócok mozdíthatatlan világa, Solymár József: Boszorkányok Palócföldön, Praznovszky Mihály: Madáchról, mindig elfogultan

Varga Imre: Madách (Fotó: Ács Irén)

